

Na záver konferencie odznel pozdravný list, ktorý účastníci zaslali T. Pavlovovi.

Konferenciu uzavrel krátkym zhodnotením prof. M. Topoľský.

Konferencia mala vysokú teoretickú úroveň a niesla sa v duchu marxisticko-leninských ideí. Zároveň však poukázala na mnohé problémy, o ktorých sa aj v marxistickej filozofii diskutuje a ktoré musia marxistickí filozofi vzhľadom na súčasný vedeckotechnický pokrok tvorivo riešiť. Sú to tie aktuálne problémy, na ktoré vo svojich významných prácach upozorňoval už T. Pavlov.

Ján Dubnička

VEDECKOTECHNICKÁ REVOLÚCIA A PREDNOSTI SOCIALIZMU

V dňoch 1.—5. decembra 1975 usporiadali ÚFS ČSAV a ÚFS SAV v dome vedeckých pracovníkov v Smoleniciach VII. československo-sovietske filozofické sympóziu na tému *Prednosti socializmu a VTR*. Úlohou sympózia bola marxisticko-leninská analýza aktuálnych problémov skúmanej oblasti, vzájomné oboznámenie sa s už dosiahnutými výsledkami a určenie tematických oblastí ďalšej spolupráce.

Sympózia sa za sovietsku stranu zúčastnili pracovníci FÚ AV ZSSR a Ústavu sociologických výskumov AV ZSSR pod vedením prof. A. I. Arnoldova, DrSc., vedúceho sektoru filozofických problémov socialistického spôsobu života a kultúry FÚ AV ZSSR. Československú delegáciu, ktorá sa skladala z pracovníkov ÚFS ČSAV a ÚFS SAV viedol člen korešp. R. Richta, DrSc., riaditeľ ÚFS ČSAV. Na sympóziu sa zúčastnil aj vedúci oddelenia pre riadenie spoločenských vied pri Predsedníctve SAV člen korešp. V. Cirbes.

Sympóziu otvoril akademik A. Sirácky, riaditeľ ÚFS SAV. Po privítaní sovietskych hostí a všetkých účastníkov vo svojom úvodnom slove *Politické a filozofické aspekty vedeckotechnického rozvoja* poukázal na dôležitosť témy sympózia v súčasnom období. Zdôraznil, že už v materiáloch XIV. zjazdu KSČ a v Liste ÚV KSČ straníckym orgánom, organizáciám, všetkým komunistom o príprave XV. zjazdu KSČ sa konštatuje zložitost úloh stojacich pred všetkými pracujúcimi našej vlasti, ktoré majú principiálny význam pre rozvoj socialistickej spoločnosti a jej materiálno-technickej základne. Preto komunistická strana venuje značnú pozornosť aj problémom vedeckotechnického rozvoja a jeho ekonomickým a spoločensko-politickým súvislostiam. Podľa akademika Siráckeho dôležitú úlohu v tomto procese zohráva robotnícka trieda ako subjekt dejín. Progresívny a univerzálny rozvoj výrobných síl si však na druhej strane vyžaduje prenikavú teoretickú analýzu vzájomného vzťahu výroby, vedy, techniky a ideológie vrátane politiky. V ďalšej časti svojho vystúpenia sa akademik A. Sirácky zaoberal problémami plánovitého riadenia spoločnosti, s ktorými súvisí zvýšenie úrovne pracovnej sily, všestranný rozvoj socialistického človeka spätý s cieľmi a záujmami celej spoločnosti. Problémy rozvoja socialistickej osobnosti treba skúmať v súvislosti so zmenami sociálnej štruktúry, jej dynamiky v podmienkach VTR, s problémami slobody, demokracie a vedeckého svetonázoru.

Dôležitú úlohu vo vedeckom riadení spoločnosti má vedecká prognostika spoločenských javov a procesov, založená na dlhodobom plánovaní výroby, ekonomiky, kultúry a celej spoločnosti. Celý tento proces musí byť nerozlučne spätý s vedeckou politikou strany a socialistického štátu.

Hlavný referát na tému *Prednosti socializmu a VTR* predniesol člen korešp. R. Ríchta, DrSc., riaditeľ ÚFS ČSAV. Naša epocha je podľa autora epochou prechodu od kapitalizmu k socializmu, ktorá je charakterizovaná vytváraním nových socialistických a komunistických spoločenských vzťahov s revolučným vývinom štruktúry a dynamiky výrobných síl. Marxisticko-leninské chápanie dialektiky výrobných síl a výrobných vzťahov umožnilo správne teoreticky rozpracovať problémy VTR vcelku. Problémy VTR nepredstavujú len ovládnutie určitých prírodných procesov vo výrobe, ale predovšetkým snahu formovať celý proces osvojenia si prírody spoločnosťou. To však nie je možné bez intenzívneho rozvoja prírodných, technických a spoločenských vied. Jednou z dôležitých, ale veľmi náročných úloh, ktoré stoja pred dnešnou vedou, je vedecké riadenie spoločenských procesov. A tu sa práve odhaľuje historická úloha marxizmu-leninizmu a materialistickej dialektiky, ktoré zjednocujú v sebe vedecké základy pretvárania prírody a vedecké základy revolučnej premeny celej spoločnosti a tým umožňujú prekonať horizonty vedy kapitalistickej spoločnosti.

Marxisticko-leninská koncepcia VTR ukazuje, ako je tento proces hlboko a životne spätý s víťazstvom socializmu ako spoločenského zriadenia a tým aj s historickou úlohou robotníckej triedy a komunistickej strany. Víťazstvo socializmu je v tejto súvislosti aktom samozachovania ľudstva.

V ďalšej časti vystúpenia s. Ríchta analyzoval súčasný stav vedecko-technického rozvoja vo svete. Poukázal na jednej strane na problémy VTR, ktoré sa na Západe prejavujú v kríze vedy a techniky a na strane druhej na ďalší rozvoj VTR ako na zákonitý historický proces, ktorý dostáva plný rozmach až v socialistickom zriadení. Je to podmienené práve procesom revolučných zmien, v ktorom si socialistická spoločnosť pod vedením robotníckej triedy a jej komunistickej strany osvojuje celý komplex výrobných síl, teda aj spoločenskú silu vedy a mení ju v sprostredkujúce ohnivo spoločenského rozvoja pracujúcich. V socializme veda získava spoločenský základ, ktorý zodpovedá jej spoločenskému charakteru dávajúcemu jej vývinu novú dynamiku. Socialistické spoločenské formy nachádzajú zas v rozvoji vedy a v jej aplikácii v praxi v celom systéme výrobných síl svoju prirodzenú bázu a prostriedok svojho rozvoja. Autor ďalej rozoberal dve základné prednosti socializmu vo vzťahu k VTR. 1. Socialistické zospoľnenie výrobných prostriedkov, 2. Všeobecný rozvoj aktivity, síl a schopností pracujúcich. Celú analýzu prevádzal s. Ríchta v konfrontácii s rôznymi buržoáznymi koncepciami a teóriami VTR.

Zároveň poukázal aj na skutočnosť, že medzi úspechmi VTR a prednosťami socializmu neexistuje absolútna harmónia. Celý tento proces na každom stupni svojho vývinu vyžaduje cieľavedomý, racionálny a tvorivý prístup zo strany komunistickej strany, robotníckej triedy a celej socialistickej spoločnosti.

Vedúci sovietskej delegácie prof. A. I. Arnoldov, DrSc., predniesol referát na tému *Socialistický spôsob života a duchovná kultúra*. Vo svojom vystúpení zdôraznil, že pri analýze spôsobu života ako samostatnej vedeckej

kategórie, ktorá vyjadruje spôsob alebo charakter existencie spoločnosti, sociálnej skupiny, osobnosti treba zdôrazniť, že spôsob života sa neurčuje len spôsobom výroby a súhrnom prírodnogeografických a spoločenských podmienok, ale aj hodnotovými orientáciami, všetkými formami sociálnej činnosti osobnosti a vo všeobecnosti charakterom medziľudských vzťahov. Na spôsob života má vplyv a v určitej miere formuje jeho obsah celé spoločensko-politické zriadenie, duchovný a morálny život spoločnosti, jeho ideológia, jeho duchovná kultúra.

Aby autor odhalil vzájomné pôsobenie socialistického spôsobu života a duchovnej kultúry, skúmal ďalej pojem duchovnej kultúry. Charakterizoval hovorový pojem kultúra a odlišnosť filozofického a sociologického pojmu *kultúra* od hovorového, ktorý je chápaný ako zložitý spoločenský fenomén. Kultúra je vyjadrením takých spoločenských vzťahov medzi ľuďmi, ktoré umožňujú vytvárať, osvojiť si, zachovať a šíriť materiálne a duchovné hodnoty a uspokojovať ľudské potreby a záujmy. Je to historicky sa vyvíjajúci systém duchovných hodnôt, noriem, vytvorený tvorivou činnosťou ľudí. Je to zároveň od materiálneho spôsobu výroby podmienený proces, zameraný na zmenu sveta. Z tohto aspektu kultúrny progres sa javí ako postupný rozvoj ľudskej kultúry, ktorý predpokladá kvalitatívnu zmenu jej obsahu. A pretože s každou novou historickou epochou sa vytvára aj nový, historický typ kultúry, aj socialistický spôsob života vytvára nový, vyšší, socialistický typ kultúry. Základom marxistickej kultúrno-historickej typológie je triedne kritérium. V ďalšej časti príspevku prof. Arnoldov analyzoval pojem *historický typ kultúry a jeho spätosť s typom spôsobu života*, ako aj vplyv na formovanie duchovného sveta človeka. V tomto procese sú aktívne všetky sféry spoločenského života—od ekonómie a politiky po ideológiu, morálku a iné komponenty duchovnej kultúry. Ani človek v ňom nie je pasívnym objektom, ale aktívnym subjektom kultúrneho progresu. Socialistická kultúra je jasným prejavom sociálnej tvorby ľudí, ktorá má triedny revolučno-pretvárací charakter.

Prof. Arnoldov venoval značnú pozornosť analýze sociálnej tvorby osobností a sociálnej tvorby nás spätých s harmonickým rozvojom osobnosti za socializmu, najmä v období VTR. Z tohto aspektu sa zamerával na rozbor formovania politickej kultúry národa, ktorá je dôležitým štruktúrnym prvkom socialistickej kultúry ako zvláštna stránka duchovného života ľudí nášho sveta. Pojmom politická kultúra vyjadruje charakter sociálnej aktívnosti nás, úroveň ich sociálno-politickej činnosti.

Jedným z dôležitých faktorov v procese formovania socialistického spôsobu života sú duchovné potreby ako zložitá sféra vnútorného sveta človeka. Ich uspokojovanie si vyžaduje aj rozpracovanie vedeckých straníckych princípov riadenia kultúry.

Na záver svojho vystúpenia prof. Arnoldov charakterizoval desať základných princípov kultúry rozvinutého socializmu. Zdôraznil, že v súčasnej socialistickej spoločnosti sa zvlášť prejavuje nerozlučná spätosť politiky, ekonomiky a kultúry a plodne sa rozvíja vedecký výskum socialistickej kultúry.

Doc. PhDr. J. Filipec, CSc., v príspevku *Spôsob života a spoločenské systémy* sa zamerával na problémy súvisiace s dosiahnutím kvalitatívne nového spôsobu života na našej planéte. Aktuálnosť danej problematiky vyplýva 1. z potrieb súčasnej etapy budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti, 2. z charakteru a zamerania súčasného ideologického boja a zo snahy dať

buržoáznej ideológii vlastnú interpretáciu daného problému. J. Filipec podrobne analyzoval a charakterizoval niektoré súčasné buržoázne koncepcie tzv. „kvality života“ a ich neudržateľnosť z hľadiska marxizmu-leninizmu. Marxistsko-leninský typ racionality stimuluje formovanie revolučného subjektu činnosti, moc ktorého sa neohraničuje, ale umocňuje v socialistickej spoločnosti. Dialektický charakter systému socialistickej spoločnosti a jeho inštitúcií je úzko spätý s chápaním ich historickej nevyhnutnosti a ich historickej dočasného charakteru. Základným zmyslom aktivity založenej na marxistsko-leninskom type racionality je postupné samoformovanie stále mnohostrannejšej osobnosti predovšetkým cestou revolučnej komunistickej prestavby spoločenských vzťahov a celého komplexu podmienok ľudského života.

Ďalej autor analyzoval problémy späté s rozvojom ľudských potrieb, ako aj podmienky a činitele, ktoré formujú potreby, ktoré sú v úzkej súvislosti s rozvojom človeka a so socialistickým spôsobom života. Ukázal, že dialektika danej problematiky odhaľuje ako pozitívne, tak aj negatívne momenty tohto procesu. No revolučná premena — všestranný rozvoj všetkých členov spoločnosti predpokladá rozvíjanie celej stratégie a taktiky vo vzťahu k formovaniu socialistického spôsobu života, ktorý je cieľom a prostriedkom ukázanej premeny.

V závere svojho vystúpenia sa J. Filipec zaoberal tvorivou aktivitou človeka, socialistickým politickým systémom, ako aj rozdielmi v chápaní spôsobu života v socializme a v kapitalizme.

Dr. V. I. Bolgov, DrSc., (ZSSR) predniesol príspevok na tému *Rozvoj a zblíženie činnosti sociálnych skupín v podmienkach socialistickej spoločnosti*, v ktorom rozoberal niektoré aktuálne problémy socialistického spôsobu života. V prvej časti svojho príspevku analyzoval pojem činnosť, ktorý je jedným z integrálnych pojmov používaných v sociologickej literatúre. Okrem rôzneho chápania činnosti a jej jednotlivých aspektov u klasikov marxizmu-leninizmu a aj v súčasnom vedeckom poznaní definoval filozofický zmysel tohto pojmu. V tomto zmysle je činnosť špecifickým spôsobom vzťahu ku svetu, spôsobu zaradenia do spoločenských vzťahov, v procese ktorých subjekt pretvára prírodu a spoločenské vzťahy. Zvláštnu pozornosť venoval autor sociálnej činnosti, ktorú chápe ako realizáciu historicky konkrétnych spoločenských funkcií subjektu, ktoré sú nevyhnutné pre fungovanie a rozvoj spoločenského systému.

V ďalšej časti príspevku skúmal V. I. Bolgov štruktúru činnosti a vnútornú formu organizácie ako jednotu zákonitých súvislostí medzi jej prvkami, ako aj podmienky zmeny štruktúry činnosti v rozvinutej socialistickej spoločnosti.

PhDr. M. Huláková, CSc., vo vystúpení *Hodnotový systém socialistickej spoločnosti v pretváraní života* rozoberala fundamentálne rozdiely medzi hodnotovými systémami kapitalistickej a socialistickej spoločnosti a ukázala, ako nový hodnotový systém socialistickej spoločnosti vyjadruje zospoločnenie celého života a zároveň ako štruktúra tohto života pôsobiaca vo vedomí ľudí a v ich praxi vyjadruje dosiahnutú úroveň tohto zospoločnenia.

V druhej časti svojho príspevku sa autorka zamerala na problémy teoretického uchopenia kategórie *spôsobu života* v marxistsko-leninskej teórii, ktoré je nevyhnutné pre vytváranie efektívnych mechanizmov formovania socialistického spôsobu života.

PhDr. B. Filipcová, CSc., predniesla príspevok na tému *Morálna norma a správanie sa pri formovaní socialistického spôsobu života*. V prvej časti analyzovala zmeny v spôsobe života a funkciu mravnosti a to predovšetkým v socialistickej spoločnosti, v ktorej sa odhaľujú nové perspektívy a vytvára sa kvalitatívne nová báza pre rozvoj človeka. S rozvojom socializmu a so zmenami v spôsobe života sa sféra pôsobenia morálky rozširuje, zachycuje nové oblasti, mení sa jej vplyv a rastie jej úloha.

V ďalšej časti príspevku sa autorka zaoberala morálnou normou a konaním. Poukázala na skutočnosť, že aj v socializme existuje protirečenie medzi normou a konaním, ktoré spočíva v rozdieloch medzi tým, čo je a tým, čo bude a rozoberala niektoré základné zdroje tohto protirečenia.

Dr. V. Rogovin, CSc., (ZSSR) vo vystúpení *Morálne problémy socialistického spôsobu života* sa zaoberal morálkou a mravmi ako prvkom spôsobu života, spôsobom života a spôsobom myslenia, ako aj zmenami v spôsobe života pod vplyvom vedeckotechnickej revolúcie a novými etickými problémami. Ide predovšetkým o zmeny v systéme potrieb, o vzájomný vzťah spoločenských a individuálnych záujmov, o sociálne a morálne problémy späté s rozvojom osobností, narastanie dynamizmu sociálneho prostredia atď. Socialistická spoločnosť vedome dáva úspechy vedeckotechnickej revolúcie do služieb sociálneho a mravného progresu, čo umožňuje v úplnosti vyjadriť humanistickú podstatu socialistického spoločenského zriadenia, jeho sociálnu a morálnu prednosť pred buržoáznym.

PhDr. Z. Javůrek, CSc., v príspevku *Rozvoj schopností a životná činnosť ľudí, Prednosti socializmu v procese vedeckotechnickej revolúcie* analyzoval podmienky a problémy súvisiace so všestranným rozvojom tvorivých schopností ľudí v rozvinutom socializme, ako aj problémy a ich podstatu, s ktorými v tejto oblasti zápasí kapitalistická spoločnosť. Autor sa zamerail na materiálnu pracovnú činnosť individua, a to ako v kapitalizme, tak aj v socialistickej spoločnosti. Z marxistických pozícií analyzoval rozličné nemarxistické buržoázne koncepcie a teórie, ktoré sa snažia rôznymi spôsobmi falzifikovať a revidovať skutočný marxizmus. Z toho aspektu jednoznačne formuloval aj prednosti socializmu pred kapitalizmom pri rozvíjaní aktívnosti a tvorivej činnosti človeka.

PhDr. M. Svoboda, CSc., vo vystúpení *K problému vzťahov medzi ľuďmi za socializmu v podmienkach vedeckotechnickej revolúcie* skúmal formovanie spoločenských, ľudských vzťahov v podmienkach socializmu, problémy súvisiace s ich poznaním, premenou nových spoločenských vzťahov v inštitúcie, ktoré spätne napomáhajú formovať osobnosť odpovedajúcu socialistickému spôsobu života. Autor poukázal na skutočnosť, že proces formovania nových vzťahov medzi ľuďmi sa nerealizuje len v boji s buržoáznymi prežitkami, maloburžoáznym vedomím, ale predovšetkým v boji s maloburžoáznym spôsobom života. Z toho vyplýva, že socialistické vzťahy nie sú abstraktné, neexistujú mimo reálnych dejín, ale naopak, sú protirečivé a existujú len v reálnom historickom procese. To všetko zároveň poukazuje na vnútorné problémy a protirečenie rozvoja socializmu. Nové socialistické vzťahy však predstavujú nový typ rozriešenia objektívnych a subjektívnych protirečení, novú kvalitu spôsobu života.

Dr. V. V. Denisov, CSc., (ZSSR) predniesol príspevok *Vedeckotechnická revolúcia a súčasný ideologický boj*. Zamerail sa na marxisticko-leninskú ana-

lýzu vedeckotechnickej revolúcie v podmienkach vyspelého socializmu, na jej vplyv na spoločenské bytie, ako aj na riešenie negatívnych dôsledkov vedeckotechnickej revolúcie v socializme. Zároveň však principiálne kritizoval rôzne buržoázne koncepcie vedeckotechnickej revolúcie a poukázal na podstatné rozdiely medzi socializmom a kapitalizmom, na príčiny, ktoré neumožňujú v kapitalizme pozitívne riešiť negatívne vplyvy vedeckotechnickej revolúcie. To však má za následok odpovedajúcu ideologickú reakciu v buržoáznom vedomí, vytváranie rôznych buržoáznych „technokratických“ koncepcií.

Autor podrobne analyzoval niektoré súčasné koncepcie a poukázal na ich neudržateľnosť z hľadiska marxizmu. Ukázal, že potenciálne negatívne možnosti vplyvu vedeckotechnickej revolúcie, sféra a sila ich prejavu je podmienená predovšetkým existujúcimi spoločenskými vzťahmi. V socialistickej zriadení však zabezpečuje veľké možnosti nielen pre rozvoj vedy a techniky, ale aj samého človeka, jeho tvorivých potencií.

Ing. K. Müller, CSc., v príspevku *Medzinárodná socialistická integrácia — nová etapa zospoločnenia ľudskej práce* poukázal na problémy v procese internacionalizácii výrobných síl po II. svetovej vojne, ako aj podmienok rozvoja procesov medzinárodnej integrácie v období vedeckotechnickej revolúcie.

Ing. R. Nejedlý, CSc., vo vystúpení *Proces socialistického zospoločnenia ako základ rozvoja vedy* sa zameriaval na analýzu vedy ako výrobnnej sily v období vedeckotechnickej revolúcie. Poukázal na zvláštnosti kapitalistickej politiky vo vzťahu vedy a techniky, ako aj na aktuálne a potenciálne prednosti vyplývajúce zo socialistického zospoločnenia výroby a procesu vedeckotechnickej revolúcie. Podrobne rozobral vnútorný vzťah socializmu a vedy, na ktorom sa zakladá spätosť vedy a techniky s potrebami socialistickej spoločnosti.

PhDr. D. Barta, CSc., v príspevku *Dialektika rozvoja vedeckotechnickej revolúcie v súčasnom svete* analyzoval vedeckotechnickú revolúciu ako komplexný spoločenský proces, pretože len v rámci celého spoločenského procesu a prostredníctvom spoločenských foriem vedeckotechnický progres vplýva na historický vývin. Z tohto aspektu existuje podstatný rozdiel medzi vedeckotechnickou revolúciou v kapitalizme a v socializme. Charakter socialistických spoločenských vzťahov odкрýva vedeckotechnickej revolúcii cestu a stimuluje ju, ale zároveň socializmus v nej nachádza svoje reálne historické zdôvodnenie.

PhDr. R. Steindl, CSc., vo svojom príspevku *Činnosť (aktivita), prax, práca* analyzoval pojmy: činnosť, prax, práca, ktoré sa v teórii často nesprávne vzájomne zamieňajú, čo má za následok nemalú dezinterpretáciu marxisticko-leninskej filozofie. Zámerná zámena a často ľubovoľná interpretácia týchto pojmov sa často využíva k revízií marxistickej filozofie.

Všetky vystúpenia ukázali, že medzi účastníkmi sympózia existovala jednota v prístupe k riešeniu posudzovanej témy. Tvorivo, na základe princípov marxizmu-leninizmu sa posudzovali aktuálne teoretické problémy späté s úspechmi vedeckotechnickej revolúcie a prednosťami socializmu, s ďalším rozvojom sociálnych a duchovno-mravných vzťahov v socialistickej spoločnosti. Veľkú časť rokovania venovali účastníci kritike teórií buržoáznej filozofie a sociológie zameraných na sociálne aspekty vedeckotechnickej revolúcie.

Ku každému príspevku sa uskutočnila obsažná diskusia, v ktorej sa hľadali spoločné stanoviská a formulovali najpriateľnejšie závery.

Na záver sympózia bol podpísaný protokol, v ktorom sa zhodnotila vysoká teoretická a ideová úroveň sympózia. Všetci účastníci zdôrazňovali nevyhnutnosť triedneho, stranického prístupu k skúmaným problémom, vedúcej úlohy robotníckej triedy a jej avantgardy — komunistickej strany ako v rozvoji socialistických krajín, tak aj v rozvoji svetového revolučného procesu. Materiály sympózia budú spracované v spoločnej československo-sovietskej práci *Socialistický spôsob života a nový človek*.

Ján Dubnička